

عکس/نظمیه چگونه متولد شد؟

۲۹ خرداد ۱۳۹۳ ساعت ۱۲:۱۶

زمانی که آغامحمدخان قاجار، تهران را دار الخلافه سرزمین ایران قرار داد قاسم خان دولو (قاجار) را با صد تفنگچی به کوتوالی (قلعه بانی) حکومت تهران گماشت. در واقع قاسم خان دولو را نخستین رییس شهربانی تهران می دانند.

زمانی که آغامحمدخان قاجار، تهران را دار الخلافه سرزمین ایران قرار داد قاسم خان دولو (قاجار) را با صد تفنگچی به کوتوالی (قلعه بانی) حکومت تهران گماشت. در واقع قاسم خان دولو را نخستین رییس شهربانی تهران می دانند. در آن دوره انتظامات داخل تهران به عهده قراولخانه بود و قراولان عده ای از سربازان قشون بودند که زیر نظر مستقیم کلانتر انجام وظیفه می کردند. کلانتر از نظر موقعیت اجتماعی یک مقام کشوری محسوب می شد و به افرادی که زیر نظر کلانتر شهر یا کدخدایان محلات به کار اشتغال داشتند عناوین عسس (نگهبان)، شحنة (پاسبان شهر) و داروغه (حاکم نظامی) اطلاق می شد.

آنچه امروزه پاسگاه یا کلانتری نامیده می شود در آن دوران با عنوان داروغه خانه مورد اشاره قرار می گرفت. میرشب، نیز یکی دیگر از مقامات کشوری بود که برای خود شأن و مقامی داشت به این ترتیب که وقتی کسی حق قانونی رفت و آمد در شهر را نداشت وظیفه میرشب حکم می کرد از طریق مامورانش افرادی را که بی دلیل در شهر تردد داشتند، دستگیر و بازجویی کنند.

امیرکبیر و استقرار نظم در تهران

امیرکبیر را باید از نخستین پیشگامان استقرار نظم و امنیت در تهران دانست. وی هنگام کار در سفارت امپراتوری عثمانی با ادارات دولتی و نحوه عملکردشان آشنا شده بود و زمانی که به صدارت رسید برای ایجاد نظم و تامین امنیت جانی و مالی در تهران دستور داد ۴۰ قراولخانه در نقاط مختلف دارالخلافه دایر شود. وی همچنین برای هر قراولخانه، ۱۲ نگهبان تعیین کرد. اما پس از وی با روی کار آمدن میرزاآقاخان نوری به دلیل طرز فکر ارتجاعی اش هیچ قدمی برای تامین امنیت مردم تهران برنداشت؛ بلکه همه کارهای امیرکبیر را نیز لوٹ نشان داد، اما با به قدرت رسیدن میرزااحسین سپهسالار (مشیرالدوله) دوباره اصلاحات مربوط به استقرار نظم از نو شروع شد.

وی برای نخستین بار کلمه نظمیه را به کار گرفت و اداره نظمیه را تشکیل داد و محمدعلی خان را که از محصلان دارالفنون و از فرنگ برگشته بود به ریاست نظمیه تهران گماشت، اما هیچ یک از ماموران و مردم اسم اداره نظمیه را نپذیرفتند و آن را اداره می خواندند و در کل کلمه اداره در اذهان مردم از نظمیه شروع و شناخته شد.

ایجاد اداره پلیس

ناصرالدین شاه قاجار در سفرهایی که به اروپا کرد تصمیم گرفت در ایران دست به اصلاحاتی بزند از جمله این موارد اندک، تأسیس نظمیه یا همان شهربانی به سبک اروپایی بود. ناصرالدین شاه در سفر دوم خود به اروپا و مشاهده قوای پلیس و نظم و انضباطی که در شهرهای اروپا برقرار کرده بود تصمیم گرفت در ایران نیز چنین تشکیلاتی را به وجود آورد.

نظمیه، تاربخچه ایجاد نظمیه شهربانی

از این رو از دولت اتریش برای بنیان نهادن اداره پلیس تهران، به شکل نوین و اروپایی درخواست کمک کرد. در پی این درخواست دولت اتریش هم پس از مدتی مطالعه یک نجیب زاده ایتالیایی را که در امور پلیس دارای اطلاعاتی بود، به ناصرالدین شاه معرفی نمود.

«کنت آنتوان دمونت فورت» پس از ورود به تهران به بررسی وضع شهر پرداخت و ضمن گزارشی به ناصرالدین شاه اعلام کرد که با چهارصد پلیس پیاده و شصت پلیس سوار می تواند امنیت شهر تهران را به نحو رضایت بخشی تأمین نماید. شاه با درخواست وی موافقت کرد...»

پس از تدارک مقدمات کار روز ۱۶ ذی قعدة ۱۲۹۵ ق، نخستین تابلو نظمیه تهران نصب گردید. در تابلو، عبارت «اداره جلیله پلیس دارالخلافه و احتسابیه» نقش شده بود. ناصرالدین شاه در روز افتتاح اداره پلیس دارالخلافه شرکت نمود و گشایش اداره پلیس و احتسابیه» رسمیت یافت و از همان روز مردم با واژه پلیس آشنا شدند و دیری نپائید که کنت به لقب «نظم الممالک» ملقب و به منصب امیرتومانی (سرلشکری) مفتخر و به اخذ نشان و حمایل آن، ممتاز گردید. از نوشته تابلو چنین بر می آید که تکالیف شهربانی و شهرداری در یک واحد تمرکز داشته و کنت در بدایت کار هم رئیس پلیس یعنی شهربانی و هم رئیس احتسابیه یعنی شهردار تهران بوده است.

در سال ۱۲۹۶ ق کنت نظامنامه ای را که به کتابچه «قانون کنت» معروف شد، به شاه ارائه کرد. با تصویب این نظامنامه، دیری نگذشت که اداره جلیله پلیس دارالخلافه و احتسابیه به «وزارت نظمیه» تبدیل گردید و صورت و قیافه تازه تری به خود گرفت و دارای دوایر و تشکیلات ثابتی گردید.

در آن زمان حقوق و مزایای نیروهای شهربانی که گاه پرداخت آن ماهها به تعویق می افتاد - برای افسران جزء از ماهانه پنج تومان تجاوز نمی کرد و به افراد پلیس هم مقرری ماهیانه خیلی ناچیزی (پنج تا بیست قران) داده می شد. خیلی وقتها، پاسبانها و

مأمورین رسمی انتظامی به جای انجام وظایف پلیسی، در دکان های قصابی و عطاری خود مشول کار بودند.

سوئدی ها و نظمیه

در دوران مشروطه، ریاست نظمیه را آقا بالاخان سردار (سردار افخم) عهده دار شد. بعد از سقوط تهران توسط آزادی خواهان پیرم خان ارمنی ریاست نظمیه شهر را برعهده گرفت تا سرانجام که در سال ۱۲۹۱ هـ ش مستشاران سوئدی بر سر کار آمدند، آنها نخستین مدرسه پلیس را در کنار ساختمان پلیس در میدان توپخانه دایر کردند اما در سال ۱۳۰۲ هـ ش به فرمان رضاخان به خدمت سوئدی ها در ایران پایان داده شد و سرهنگ محمد درگاهی، رییس نظمیه تهران و رییس کل تشکیلات نظمیه ایران شد و دو سال بعد، پهلوی اول، ۱۰ پلیس را برای آموزش به خارج از کشور فرستاد.

آخرین رئیس شهربانی در دوران سلطنت رضاشاه، پاسیار مختار بود که ضمن انجام وظیفه در شهربانی به درجه سرتیپی (سرپاسی) نیز ترفیع یافت و با وقوع حوادث شهریور ۱۳۲۰ ش، تهران را ترک کرد و سرهنگ اعتماد مقدم شهربانی را در غیاب او اداره کرد. سرپاس مختار، پس از مراجعت از خارج، ریاست شهربانی را به عهده گرفت و در ۲۵ شهریور ۱۳۲۰ به کلی از کار برکنار شد.

نظمیه تاریخیچه ایجاد نظمیه شهربانی

در ابتدای دوره سلطنت محمدرضا پهلوی و رفع دلهره مردم از تشکیلات مخوف نظمیه رضاشاهی، تا اندازه ای سلطه شاه بر این تشکیلات کم شد، ولی مدتی بعد از آن و با محکم شدن پایه های قدرت شاه جدید، هدایت تشکیلات شهربانی دوباره در اختیار دربار قرار گرفت و این خود یکی از اختلافات دولت دکتر محمد مصدق با دربار بود. مصدق پس از مدتی تقاضای در اختیار گرفتن وزارت جنگ را به شاه داد. عدم قبول تقاضای مصدق منجر به استعفای نخست وزیر و به دنبال آن قیام مردمی ۳۰ تیر ماه ۱۳۳۱ شد و در نهایت شاه مجبور شد وزارت جنگ را به مصدق بسپارد. اما از آنجا که نیروهای نظامی کشور از گذشته در ارتباط نزدیک و تنگاتنگ با دربار بودند در مدتی که مصدق اداره این وزارت را برعهده داشت به ظاهر از وی، و در واقع از دستورات دربار و شخص شاه تبعیت می کردند.

پس از سرنگونی دولت مصدق با کودتای امریکایی ۲۸ مرداد، تشکیلات انتظامی کشور به طور مطلق در اختیار شخص شاه و در تبعیت کامل از وی قرار گرفت، تا حدی که حتی سپهبد مبصر که از مهره های نزدیک و مورد اعتماد شاه بود به علت مقابله با اعمال خلاف عفتی که در محلی به نام کی کلاب - که متعلق به اشرف پهلوی بود - انجام می شد، از ریاست شهربانی کل کشور عزل شد.

پس از پیروزی انقلاب در سال ۱۳۵۷، کمیته های انقلاب تشکیل و در کنار شهربانی و ژاندارمری، آغاز به کار کرد اما موازی کاری

این نهادها در نهایت مسئولان را بر آن داشت تا سه سازمان مذکور را با یکدیگر ادغام کنند. حاصل این ادغام نهادی جدید با عنوان نیروی انتظامی بود که اکنون با نام اختصاری «تاجا» معرف پلیس ایران است.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/27238/متولد-چگونه-نظمیه-عکس/>